

भजनी नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड : ५

संख्या : २

प्रमाणिकरण मिति : २०७८/०९/२६

प्रकाशन मिति : २०७८/०९/२९

भाग-२

भजनी नगरपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०७८

१. परिचय :

नेपालले मानव अधिकार सम्बन्धी महत्वपूर्ण ४१ वटा दस्तावेजहरूको पक्ष राष्ट्रको हैसियतले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मुलप्रवाहिकरणका लागि आफ्नो प्रतिबद्धता समेत प्रकट गरेको छ । विशेष गरेर बेईजिङ घोषणापत्र १९९५ जसले संसार भरीका महिलाको लागि समानता, विकास र शान्तिका लागि अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रतिबद्धता जनाएको छ । त्यस्तै अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ ले मानव परिवारका सबै सदस्यहरूको अन्तर्निहित मान तथा सम्मान र अविच्छिन्न अधिकारहरूको मान्यता नै स्वतन्त्रता, न्याय र शान्तिको आधार मानेको छ र यसको दफा २ ले जाति, वर्ण, लिङ्ग, भाषा, धर्म, रानजैतिक आस्था वा अन्य विचार राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पत्ति वा अरु कुनै मर्यादाको आधारमा भेदभाव नगरि प्रत्येक व्यक्तिको अधिकार र स्वतन्त्रताको अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । साथै महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा उन्मुलन गर्ने सम्बन्धमा बनेको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धी १९७९ ले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद र हिंसाको अन्त गर्दै समतामुलक र न्यायपूर्ण समाज निर्माणको सुनिश्चितता गरेको छ ।

संविधानको धारा १८ ले कानूनको अगाडी समानता र कानूनको समान संरक्षणको सुनिश्चितता गरेको छ भने विशेष वर्ग र समुदायको उत्थानका लागि विशेष संरक्षण समेत गर्न सकिने कुराको परिकल्पना गरेको छ । त्यस्तै संविधानले मौलिक हकको रुपमा महिलाको हक र दलितको हकलाई समेत स्विकार गरेको छ भने धारा ४२ को सामाजिक न्यायको हक अर्न्तगत आर्थिक सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडी परेका लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक नागरिकलाई समानुपातिक समावेशीकरणको सिद्धान्तको आधारमा राज्यका निकायमा सहभागितको हक सुनिश्चित गरेको छ ।

२. लैससास नीति तर्जुमाको महत्व :

भजनी नगरपालिकानेपालको सुदूरपश्चिम क्षेत्रमा कैलाली जिल्लामा अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १७६.२५ वर्ग कि.मि. र जनसँख्या ५१,८४५ रहेको छ जसमा महिलाको सँख्या २६,१२९ रहेको छ भने पुरुषको सँख्या २५,७१६ रहेको छ ।

विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी, धर्म, वर्ण र लिङ्गका आधारमा विभिन्न विविधता भएका समुदाय र वर्गको बसोबास रहेको पालिकामा सबै वर्ग र समुदायको पालिका तहका हरेक संरचना, तह र बहुआयामिक पक्षहरूमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण हुनु अत्यन्तै आवश्यक रहेको छ । त्यस्तै गरेर स्थापित मानविय मुल्य र मान्यता विपरित समाजमा विकृत संस्कार, परम्परा तथा ब्यवहारको रुपमा मानव मानव विचमा जातिय, धार्मिक, साँस्कृतिक, भौगोलिक तथा अन्य रुपमा विभिन्न प्रकारका विभेद तथा असमानताहरू पनि सँगसँगै हुर्कदै बढ्दै गएर विभिन्न नाम र बाहानामा यस्ता असमानता र विभेद समाजको एक अभिन्न अङ्ग बन्न पुगेको छ । त्यस्तै गरेर लैङ्गिक विभेद तथा असमानता समेत एक नमिठो सत्यको रुपमा समाजमा जरा गाडेर रहेको छ । लिङ्गमा आधारित हिंसाहरू जस्तो घरेलु हिंसा, बालविवाह, छाउपडी, मानव बेचबिखन, जस्ता घटनाहरू पनि यस समाजमा उल्लेख्य रुपमा घट्न पुगेको छ । त्यस्तै गरेर हाल विश्व स्वास्थ्य महामारी कोरोना सक्रमणले

गर्दा पनि विशेष गरेर महिला र जोखिममा परेका वर्ग र समुदायको लागि थप चुनौतिहरू थपिएको अवस्था छ । स्थापित मानविय मुल्य र मान्यता विपरितका यस्ता विभेद तथा असमानताहरूको अन्त नभएसम्म समतामुलक तथा न्यायिक समाजको निर्माण हुन सक्दैन भन्ने मान्यतालाई आत्मसाथ गर्दै समाजमा व्याप्त रहेका विविध प्रकारका विभेद, असमानता तथा पछाडी परेका वर्ग र समुदायको मुल प्रवाहिकरण गर्ने अभिप्रायका साथ स्थानिय तहले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीतिगत प्रावधानहरूको तर्जुमा गर्नु अत्यन्तै आवश्यक रहेको छ ।

३. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धमा :

प्रमुख रुपमा देखिएका चुनौतिहरू यस प्रकार रहेको छ ।

१. विभिन्न जातजातिका ब्यक्तिहरू बसोबास रहेको पालिका भएकोले आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका वा जोखिममा परेकामहिला, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेसी, थारु, मुस्लिम, पिछडावर्ग, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरू, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक तथा सिमान्तकृत समुदायको स्थानिय तहमा मुल प्रवाहीकरण हुन नसक्नु ।
२. लैङ्गिक, जातिय तथा अन्य आधारमा समाजमा भेदभाव, असमानता, पिछडापन, परम्परागत हानिकारक मुल्य, मान्यता र ब्यवहारहरू समाजमा कायम रहनु ।
३. लक्षित समुदाय र वर्गका ब्यक्तिहरू पूर्ण सचेत नहुनु र आफ्नो हक अधिकार दावी गर्ने क्षमताको विकास हुन नसक्नु ।
४. लैससासको मुल प्रवाहीकरण गर्न महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाह गर्ने स्थानिय तहका बहुआयामीक पक्षहरू जस्तो नीतिगत ब्यवस्था, संरचनागत तहमा अर्थपूर्ण तथा निर्णायकसहभागिता, कार्यक्रम, सेवा र बजेट ब्यवस्थापन, मानव संसाधन रक्षमता विकासका अवसरहरू र स्थानिय तहको सुशासन जस्ता क्षेत्रहरूमा लैससासको सम्बन्धमा स्पष्ट नीतिगत ब्यवस्थाको अभाव रहेको ।
५. लक्षित समुदायका लागि लैससास सम्बन्धी छुट्टै नीति नभएका कारण लक्षित समुदायको माग, आवश्यकतामा केन्द्रित भन्दा पनि अनुमानको भरमा, राजनैतिक पहुँच, सामाजिक प्रतिष्ठा वा अन्य पहुँचका आधारमा नीति, योजना, कार्यक्रम बन्ने जसले गर्दा लक्षित समुदायको अपनत्व पनि कम हुने र लाभान्वित हुने मौका पाउन सकेको छैन ।

४. नगरपालिकाको संस्थागत संरचना :

नगरपालिकाको संरचनागत तहमा स्थानिय सरकारको रुपमा नगरसभा तथा कार्यपालिका रहेको छ । जसमा संविधानले परिकल्पना गरिएको लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको दृष्टिकोणबाट तोकिएको आधारमा महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका समुदायबाट जनप्रतिनिधीहरू छनौट भएको अवस्था छ । त्यस्तै पालिका अर्न्तगत स्थानिय तहको न्यायिक काम कारवाहीका लागि उप मेयरको संयोजकत्वमा तिन सदस्यीय न्यायिक समिति रहेको छ भने पालिका तहमा भएका काम कारवाहीहरूको अनुगमन तथा मुल्यांकनका लागि स्थानिय सरकार संचालन ऐन बमोजिम पालिका स्तरमा उपप्रमुखको संयोजकत्वमा ५ सदस्यीय एक अनुगमन समिति रहेको छ । त्यस्तै महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति तथा अन्य पछाडी पारिएका ब्यक्तिहरूको विषयवस्तुहरू हेर्नका लागि पालिका तहमा पालिकाको कार्यालय अर्न्तगत महिला तथा बालबालिका शाखा रहेको छ भने सामाजिक शाखाले पनि सो सन्दर्भमा कामहरू गर्ने गरेको छ । यसका अलवा पालिकाको योजना शाखा पनि कुनै न कुनै रुपमा लैससास सम्बन्धी विषयवस्तुहरूको योजना बनाउने कार्यमा संलग्न रहेको पाईएको छ । त्यस्तै पालिका अर्न्तगत जनप्रतिनिधि सहितको विभिन्न विषयगत समितिहरू गठन भई काम भईरहेको अवस्था छ । यस नगरपालिका अर्न्तगत हाल ९ वटा वडाहरू रहेको छ । त्यस्तै पालिका अर्न्तगत वडा स्तरमा विभिन्न लक्षित समुदायहरूसँग सम्बन्धीत समितिहरू बनाएको छ जस्तो दलित, अपाङ्गता, महिला वा अन्य । त्यस्तै वडा तहको उपभोक्ता समितिहरूमा महिलाको ३३% देखी ५०% सम्म सहभागिता गराईएको पाईएको छ । स्थानिय रुपमा अन्य वडास्तरीय तथा टोल स्तरीय विभिन्न समुह तथा संजालहरूको गठन भएको छ ।

५. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति तर्जुमा प्रक्रिया :

यस नीतिको तर्जुमा गर्दा नेपाल पक्षराष्ट भएको अन्तर्राष्ट्रिय कानून तथा राष्ट्रिय कानून नेपाल सरकारको सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीतिको मस्यौदा तथा लैगिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन लगायत लैगिक समानता सम्बन्धीत महत्वपूर्ण दस्तावेजहरू लाई आधार मानी जनप्रतिनिधिज्यू, नगरपालिका कर्मचारीहरू, र अन्य सरोकारवालाब्यक्ति निकाय संगको छलफलको निष्कर्ष स्वरूप यो नीतिको मस्यौदा तयार पारिएको छ ।

६. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को दीर्घकालीन सोंच :

न्यायपूर्ण तथा समतामूलक समाजको निर्माण अर्थपूर्ण सहभागीता ।

७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को लक्ष्य :

नगरपालिकामा रहेका हरेक वर्ग र समुदायका व्यक्तिहरुको पालिका तहका बहुआयामिक पक्षहरुमा मुलप्रवाहीकरण गर्दै लैङ्गिक उत्तरदायी स्थानिय सरकारको निर्माण गर्ने ।

८. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को उदेश्य :

- लैससासको अवधारणालाई संस्थागत गर्नका लागि नीतिगत रुपमा स्पष्टता कायम गर्दै आवश्यक कार्यदेश निर्दिष्ट गर्नु ।
- संरचनागत तह तथा निर्णायक प्रक्रियामा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता तथा परिणाममा समान पहुँच र नियन्त्रणको सुनिश्चितता गर्ने ।
- सबै प्रकारका साभा अवसर, स्रोत साधन, सेवा, सूचना तथा सुविधाहरु र परिणाममा समेत सबै वर्ग र समुदायको समान पहुँच वितरण र नियन्त्रणको सुनिश्चितता गर्ने ।
- लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) का नीतिहरु, रणनीतिहरु तथा कार्यनीतिहरु यसप्रकार रहेको छ :

नीतिहरु	रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
९. १. लैससासको अवधारणालाई पालिका तहमा संस गर्ने ।	१ लैससासलाई संस्थागत गर्न आवश्यक कानुन, नियमावली, कार्यविधी तथा मापदण्डहरुको तर्जुमा गर्ने । २. पालिका तहका वार्षिक तथा आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेटहरुको तर्जुमा गर्ने ।	९.१.१ स्थानिय तहमा लैससासको मुलप्रवाहीकरणका लागि हाल विद्यमान ऐन, कानुन, नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधीहरुको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन गर्ने । ९.१.२. स्थानिय तहमा लैससासको मुलप्रवाहीकरणका लागि आवश्यक नयाँ ऐन, कानुन, नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधीहरुको तर्जुमा गर्ने । ९.१.३. विद्यमान ऐन, कानुन, नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधीहरुको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन गर्दा र नयाँ ऐन, कानुन, नीति तथा मापदण्डहरुको तर्जुमा गर्दा नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी सम्झौता तथा नेपालको संविधानद्वारा प्रदत्त हक अधिकारलाई प्रबर्द्धन गर्ने । ९.१.४. लैससासको दृष्टिकोणबाट महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको आवश्यकता तथा हस्तक्षेपको क्षेत्र पहिचान गर्ने । ९.१.५. लैससासको दृष्टिकोणबाट महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायकोलागि पालिकाले हालसम्म गरेका पहलहरु र त्यसको कार्यान्वयन तथा प्रतिफलको समिक्षा गर्ने । ९.१.६. लैससासको दृष्टिकोणबाट लक्षित समुदायको आवश्यकताको पहिचानको आधार तथा पालिकाले हालसम्म गरेका पहलहरु र त्यसको कार्यान्वयन तथा प्रतिफलको समिक्षामा आधारीत भएर पालिकाले आवश्यकताका क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी वार्षिक ,आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेटको तर्जुमा गर्ने । ९.१.७.पालिकाले वार्षिक, आवधिक योजना, कार्यक्रम, बजेट तर्जुमा गर्दा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको विभिन्न चरणमा प्रत्यक्ष तथा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउने । ९.१.८. पालिकाले वार्षिक आवधिक योजना तथा कार्यक्रमहरुमा बजेटको तर्जुमा

		<p>गर्दा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायका आवश्यकताका क्षेत्रमा न्यूनतम प्रतिशत तोकैरै बजेटको तर्जुमा गर्ने ।</p> <p>९.१.९ विभिन्न प्राकृतिक विपत्, आपत तथा स्वास्थ्य माहामारी जस्ता जोखिम अवस्थाहरुमा विशेष गरेर लक्षित समुदायका लागि रोकथाम, नियन्त्रण र परिपुरण जस्ता सबै चरणमा कसरी संबोधन गर्ने, विशेष अवस्थामा स्थानिय तहका स्रोत साधनको परिचालन कसरी गर्ने, कस्ता सेवा तथा सहयोगलाई प्राथमिकतामा राख्ने भन्ने बारेमा पनि पालिका तहको स्पष्ट नीति तयार गर्ने ।</p>
<p>९.२ पालिका तहको वार्षिक, आवधीक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा लगायतका संरचनागत तह तथा निर्णायक प्रक्रियामा लक्षित समुदायको प्रभावकारी तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>१. पालिका अर्न्तगतको संरचनागत तहमा मानव संसोधन लैससासको आधारमा परिपुर्ति गर्ने कुराको सुनिश्चितता गर्ने ।</p> <p>२. पालिका तहको निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदायको प्रत्यक्ष अर्थपुर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>९.२.१ पालिकाको संरचनामा, पालिका अर्न्तगतका वडा कार्यालयहरुमा, कर्मचारीहरु भर्ना गर्दा वा राख्दा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदाय रहने कुराको सुनिश्चित गर्ने ।</p> <p>९.२.२ पालिका स्तर, वडा स्तर तथा समुदाय स्तरमा गठन गरीने विभिन्न संजाल, समूह तथा समितिहरुमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको समानुपातिक सहभागिताको आधारमा प्रतिनिधित्व तथा सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।</p> <p>९.२.३ पालिका तहको नीति, कानून, योजना, कार्यक्रम, बजेट आदीको तर्जुमा गर्दा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी परेका वर्ग र समुदायको अर्थपुर्ण सहभागिता तथा प्रतिनिधित्वको सुनिश्चित गर्ने ।</p> <p>९.२.४ पालिका तहका विभिन्न निर्णायक तह नगरसभा, नगरपालिका, वडा समिति लगायतमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी परेका वर्ग र समुदायका राजनैतिक जनप्रतिनिधीहरुको निर्णयप्रक्रियामा अर्थपुर्ण सहभागिता र प्रतिनिधित्व रहने कुराको सुनिश्चित गर्ने ।</p> <p>९.२.५ पालिका तहमा भएका सार्वजनिक सारोकारका सबैजसो विषयवस्तु, सूचना तथा जानकारीहरु लक्षित समुदायको सहज पहुँचका लागि विभिन्न माध्यमबाट संप्रेषण गर्ने ।</p>
<p>९.३ पालिका तहमा लैससासको सुनिश्चित गर्न सुशासनको सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>१. लक्षित समुदायसँग सम्बन्धीत जानकारी तथा सूचनाहरुलाई उनीहरु समक्ष सहज रुपमा पुर्याउन पारदर्शिताको सुनिश्चितता गर्ने ।</p> <p>२. स्थानिय सरकार लक्षित समुदायप्रति जवाफदेफी रहेको कुराको सुनिश्चितता गर्न सामाजिक लेखापरिक्षण (Social Audit) तथा गुनासो सुन्ने संयन्त्रको</p>	<p>९.३.१ विशेष गरेर पालिका तहमा रहेका लक्षित समुदायसँग सम्बन्धीत विषयवस्तु, सूचना तथा जानकारीहरु लक्षित समुदायको पहुँचको लागि संप्रेषण गर्दा पहुँचयोग्य विभिन्न माध्यमहरुको प्रयोग गरी जस्तो अडियो, भिडियो, प्रिन्ट वा अन्य माध्यमबाट संप्रेषण गर्ने ।</p> <p>९.३.२ विषयवस्तु, सूचना तथा जानकारीहरु संप्रेषण गर्दा लक्षित समुदायसँग सम्बन्धीत विशेष गरेर पालिका तहबाट प्रवाह हुने सेवा, क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम, स्वास्थ्य, शिक्षा, रोजगारी, उद्यमशिलतासँग सम्बन्धीत कार्यक्रम तथा त्यसमा विनियोजित बजेट समेत उल्लेख गरी सरल, सहज भाषामा (संभव भए सम्म स्थानिय भाषामा जस्तै थारु वा अन्य भाषामा) संप्रेषण गरीने ।</p> <p>९.३.३ पालिका तहमा रहेका लक्षित समुदायप्रति स्थानिय तह जवाफदेही छु भन्ने सन्देश प्रवाहका निमित्त प्रत्येक वडा तह तथा पालिका तहमा निरन्तर रुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने ।</p> <p>९.३.४ पालिका तहमा रहेका लक्षित समुदायको गुनासो सुन्नका लागि गुनासो</p>

	सुनिश्चितता गर्ने ।	सुन्ने संयन्त्रको निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने कुराको सुनिश्चितता गर्ने ।
<p>९.४ पालिका तहमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लगायत अन्य सबै पछाडी पारिएका समुदाय तथा वर्गहरूका समानता र समावेशीकरण सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कुराको सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>१. पालिका अर्न्तगतका महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।</p> <p>२. पालिका तहका जनप्रतिनीधी तथा सेवा प्रदायकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।</p>	<p>९.४.१ लिङ्ग, जातिय आधारमा हुने हिंसा, विभेद तथा भेदभाव, समाजमा ब्याप्त परम्परागत हानिकारक मुल्य, मान्यता र व्यवहार आदीका कारण मानव अधिकार उल्लंघन भएमा उल्लंघनकर्ता कानुनले पनि दण्डित गरेका छन् भन्ने बारेमा विशेष गरेर महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी परेका वर्ग र समुदायलाई जानकारी तथा सचेत गराउने ।</p> <p>९.४.२ असमानता, भेदभाव, विभेद, परम्परागत हानिकारक मुल्य, मान्यता तथा व्यवहारहरू, कानुनद्वारा संरक्षित हक अधिकार जस्ता मानव अधिकार उल्लंघनका घटनालाई कानुनले पनि दण्डित गरेका विषयमा प्रभावित वा पिडितपक्षलाई पालिकाले कसरी सहयोग गर्न सक्दछ, कस्ता कस्ता सेवाहरू उपलब्ध गराउन सक्दछ, त्यस्तो सेवा निःशुल्क हुने भए सोही कुरा र शुल्क लाग्ने भए कति लाग्दछ भन्ने बारेमा जानकारी समेटिएको सूचनाहरू प्रसारण तथा प्रकाशन गरी निरन्तर संप्रेषण गराईरहने ।</p> <p>९.४.३ महिला, दलित तथा अन्य लक्षित समुदायका हक अधिकार संरक्षण तथा मुलप्रवाहिकरणका लागि स्थानिय तहले के कस्तो भुमिका निर्वाह गर्न सक्दछ वा कानुनी कार्यादेश कस्तो रहेको छ भन्ने बारेमा सूचना तथा जानकारीमुलक स्रोत सामाग्री सहज तथा सरल भाषामा प्रकाशित गर्ने र सो सम्बन्धमा तालिम, अन्तर्क्रिया, छलफल जस्ता कार्यक्रमहरूको निरन्तर रुपमा आयोजना गर्ने ।</p> <p>९.४.४ पालिका तहका जनप्रतिनीधी तथा सेवा प्रदायकहरूको लागि लैससासको अवधारणा तथा यसको औचित्य तथा संवेदनशिलता माथिको महत्व सम्बन्धमा तालिम, अन्तर्क्रिया, छलफल जस्ता कार्यक्रमहरूको आयोजना निरन्तर रुपमा गर्ने ।</p> <p>९.४.५ महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायका सम्बन्धमा रहेका सबैधानिक प्राबधान तथा संघिय, प्रदेश तथा स्थानिय कानुन, नीतिगत प्राबधानहरू, कार्यक्रमहरू तथा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा तालिम, अन्तर्क्रिया, छलफल जस्ता कार्यक्रमहरूको आयोजना जनप्रतिनिधि तथा सेवा प्रदायकहरूका लागि निरन्तर रुपमा गर्नुपर्ने ।</p> <p>९.४.६ असमानता, भेदभाव, विभेद, परम्परागत मुल्य मान्यता तथा हानिकारक व्यवहारहरू कसरी समतामुलक र न्यायोचित समाजको लागि अवरोध हुन भन्ने सम्बन्धमा सूचनामुलक स्रोत सामाग्री प्रकाशित गर्ने र सो सम्बन्धमा तालिम, अन्तर्क्रिया, छलफल जस्ता कार्यक्रमहरूको आयोजना निरन्तर रुपमा गर्ने ।</p> <p>९.४.७ लिङ्गमा आधारित हिंसा र भेदभावपूर्ण व्यवहार विरुद्धका हरेक क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरूमा किशोर तथा पुरुषहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता गराउने ।</p> <p>९.४.८ लैससासको अवधारणा तथा यसको औचित्य तथा संवेदनशिलता माथिको महत्व सम्बन्धमा सहज तथा सरल भाषामा पालिका अर्न्तगतका लक्षित समुदायका लागि सूचनामुलक तथा जानकारीमुलक कार्यक्रमहरूको आयोजना निरन्तर रुपमा गर्ने ।</p> <p>९.४.९ विशेष गरेर महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा आर्थिक रुपमा विपन्न वर्ग तथा समुदायका लागि सिपमुलक, आयमुलक, उच्चमशिलता जस्ता आर्थिकोपार्जन र जिवन उपयोगी कार्यक्रमहरूको संचालन गर्ने ।</p>

९.५ लैससास नीति, योजना, कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकनको सुनिश्चितता गर्ने ।	१.पालिकाबाट संचालित वा प्रवाहित सेवा, सुविधा, कार्यक्रमको निरन्तर अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने । २. पालिकाबाट संचालित वा प्रवाहित सेवा, सुविधा, कार्यक्रमको प्रभावकारीताको पुनरावलोकन तथा समीक्षा गर्ने ।	९.५.१ पालिकामा बसोबास गर्ने महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायका व्यक्तिहरुको खण्डिकृत तथा संकलन गर्ने र नियमित रूपमा अध्यावधीक गर्ने । ९.५.२ पालिकाबाट संचालित कार्यक्रम वा प्रवाहित हुने सेवा, सुविधा, कार्यक्रमको निरन्तर अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि लक्षित समुदायहरुको सहभागितामा प्राथमिकिकरण रहेको क्षेत्रमा अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन रूपमा हासिल गर्न सक्ने गरी सुचांकहरुको सुचि तयार पार्ने । ९.५.३ सामाजिक कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन, मुल्यांकन तथा समिक्षा गर्न निश्चित मापदण्ड बनाउने । ९.५.४ भौतिक पुर्वाधार र विकास निर्माणसँगसँगै लक्षित समुदायलाई लक्षित गरी संचालित पालिकाका सामाजिक कार्यक्रमहरुको पनि अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण सुचांकहरुको सुचि तयार पारी सोही सुचांकमा आधारित भई लक्षित समूह कति लाभान्वित भए भएन भन्ने कुराको अनुगमन तथा समिक्षा गर्ने र सो कुराको रेकर्ड राख्ने तथा आगामी बन्ने तथा संचालित हुने कार्यक्रममा सो कुरालाई विशेष ध्यान दिने ।
--	--	---

१०. नीतिको कार्यान्वयनमा आउन सक्ने संभावित जोखिम तथा सो जोखिम न्युनिकरणका उपायहरु :

उल्लेखित नीति, रणनीति र कार्यनीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको क्रममा आउन सक्ने सम्भाव्य समस्या, चुनौती तथा जोखिमको निराकरणका लागि देहाय बमोजिमका उपायहरुको अबलम्बन गरिने छ ।

क्र.स	संभावित जोखिम	जोखिम न्युनिकरणका उपायहरु
१.	लैससासको विषय वारेमा समान बुझाईको अभाव हुनु तथा स्थानिय तहको प्राथमिकतामा नपर्नु ।	सहभागितामुलक छलफलबाट समान बुझाई बनाउने प्रयत्न गरिने । त्यस्तै लैससासलाई प्राथमिकतामा राख्ने नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
२.	नीति कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार निकाय तथा सरोकारवाला बिच समन्वय नहुनु ।	सरोकारवाला बिचमा नियमित साभा बैठक राख्ने तथा पालिका स्तरमा उपलब्ध संजालहरुको उपयुक्त प्रयोग गरी लक्षित समुदायका व्यक्तिहरुलाई कसरी लाभान्वित गर्न सकिन्छ भन्ने वारेमा नियमित छलफल गर्ने ।
३.	खण्डिकृत तथा संकलन तथा सूचांकहरुको आधारमा योजना कार्यक्रमहरु तयार हुन नसक्नु ।	योजना तर्जुमा तथा अनुगमन पद्धतीलाई तख्याङ्कमा आधारित बनाउने ।
४.	आर्थिक स्रोतको अभाव हुनु ।	स्थानिय तहको एकमुष्ट बजेटबाट लक्षित समुदायको लागि निश्चित न्युनतम प्रतिशत बजेट तोकेरै योजना तथा कार्यक्रम तयार पारिने । आगामी आर्थिक वर्षको तुलनामा उक्त बजेट बढाउदै लैजाने (प्रगतीशिल बजेट)

११. नीति कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजना (Plan of Action) तथा जिम्मेवार निकाय :

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय तथा सरोकारवालाहरु	आर्थिक स्रोतको परिचालन	समय सीमा
१.	स्थानिय तहका जनप्रतिनिधि, वडा तहका जनप्रतिनिधि तथा अन्य सरोकारवाला निकाय बिचमा लैससास नीतिको औचित्य महत्व तथा यसबाट पालिकामा पर्ने सकारात्मक असर तथा प्रभावहरुको वारेमा अभिमुखिकरण कार्यक्रमको	भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा	नीति स्वीकृत भएको महिना दिन भित्र ।

	आयोजना गर्ने ।		तथा विषय विज्ञहरु ।	राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	
२.	पालिका अर्न्तगत लैससास सम्बन्धी विषयवस्तु हेर्नका लागि विशेष रुपमा कर्मचारी तोक्ने र पालिकामा लैससास सम्बन्धी विशेषज्ञताको क्रमश विकास गर्दै जाने ।	महिला तथा बालबालिका शाखा, सामाजिक शाखा, तथा योजना शाखा, भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	नीति स्वीकृत भएको तिन महिना भित्र विशेष रुपमा कर्मचारी तोक्ने तथा विशेषज्ञताको विकास निरन्तर रुपमा बर्षभरी ।
३.	नगरपालिका र यस अर्न्तगतका ९ वटै वडासँग नियमित समन्वयन र सहकार्य गर्ने र नीतिको प्रभावकारीता बारे त्रैमासिक रुपमा समिक्षा गर्ने र आवश्यक देखिएको सुधार नियमित रुपमा गर्दै जाने यस नितिलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नगरपालिका,वडा,नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षा, गैर सरकारी संघ संस्थासंग नियमित समन्वय र सहकार्य गर्ने, त्रैमासिक रुपमा समिक्षा गर्ने, आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जाने ।	बालबालिका शाखा, सामाजिक शाखा, तथा योजना शाखा, भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	नीति स्वीकृत भएको महिना दिन भित्र र त्यसपछि निरन्तर रुपमा
४.	नगरपालिका र यस अर्न्तगतका ९ वटै वडामा यस नितिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धीत वडाको लागि लैससास सम्बन्धी कार्ययोजनाको निर्माण गर्ने ।	बालबालिका शाखा, सामाजिक शाखा, तथा योजना शाखा, भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	नीति स्वीकृत भएको छ महिना भित्र
५	नगरपालिकाको नियमित बजेटबाट न्यूनतम प्रतिशत रकम लक्षित समुदायको कार्यक्रमका लागि तोक्ने । पालिका तहको बजेटलाई लैससास उत्तरदायी बनाउनका लागि उल्लेखित मापदण्डको पालना गर्ने	महिला तथा बालबालिका शाखा, सामाजिक शाखा, तथा योजना	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा	नीति स्वीकृत भएको तिन महिना भित्र

	<p>१. महिलाको लागि (सूचकहरु १. योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला सहभागिता(२०), २. क्षमता अभिवृद्धि (२०), ३. महिलाहरुको लागि लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता (२०), ४. रोजगारी र अन्य आय आर्जन अभिवृद्धि (२०), ५. समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी (२०)</p> <p>नोट :उल्लेखित ५ वटा सूचकहरुको अंकभार जोडदा २० भन्दा कम भएमा लैङ्गिक दृष्टिकोणले तटस्थ, सूचकका लागि निर्धारण गरिएको अंकभार जोडदा कुल योग २० वा सो भन्दा माथि ५० भन्दा कम भएमा अप्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी र सूचकका लागि निर्धारण गरिएको अंकभार जोडदा कुल योग ५० वा सो भन्दा बढी भएमा प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी मानिने छ । त्यस्तै अन्य लक्षित समुदायको हकमा यही लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको मापदण्ड तथा सूचकहरुको प्रयोग सम्बन्धीत लक्षित समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तमा आधारित भएर गर्ने ।</p>	शाखा, भजनी नगरपालिका	कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	
६.	यो लैससास नीति कार्यान्वयनमा उत्कृष्ट प्रदर्शन गर्ने वडा तहलाई पुरस्कृत गरी प्रोत्साहन गर्ने परिपाटीको विकास गर्ने ।	भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा राष्ट्रिय स्तरका निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट ।	कम्तीमा वर्षको एकचोटी हरेक आर्थिक वर्षको अन्तमा
७.	प्रत्येक ३/३ वर्षमा लैससास नीतिको पुनरावलोकन गर्ने र समसामयिक रुपमा परमार्जन तथा संसोधन गर्ने ।	भजनी नगरपालिका	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संघिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, तथा राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	नीति स्वीकृत भएको तिन महिना पछि र निरन्तर वर्षभरी
८.	नीति कार्यान्वयनको निरन्तर समिक्षा, अनुगमन, मुल्यांकनका लागि आवश्यक सूचकहरुको निर्माण गर्ने र सोको	योजना शाखा	लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण,	संघ, प्रदेश तथा स्थानिय सरकारबाट विनियोजित	नीति स्वीकृत भएपछी प्रत्येक ६ ६

आधारमा नियमित अनुगमन, मुल्यांकन गर्ने		मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था तथा विषय विज्ञहरु ।	बजेट । विकास साभेदार, संयुक्त राष्ट्र संधिय निकाय तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय निकाय,सहकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु एवं निजी क्षेत्रबाट प्राप्त बजेट समेतलाई परिचालन गर्ने ।	महिनामा
---------------------------------------	--	--	--	---------

अनुसूची-१

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को उद्देश्य तथा सो उद्देश्य प्राप्त भएको सुनिश्चित गर्ने सुचकहरु :

क्र.स.	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को उद्देश्य	उद्देश्य प्राप्त भएको सुनिश्चित गर्ने सुचकहरु
१.	लैससासको अवधारणालाई संस्थागत गर्नका लागि नीतिगत रुपमा स्पष्टता कायम गर्दै आवश्यक कार्यदेश निर्दिष्ट गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> ● पालिका तहको विद्यमान ऐन, कानून, नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधीहरुको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन भएको हुनेछ ● तथा आवश्यकता अनुसार नयाँ ऐन, कानून, नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधीहरु तर्जुमा भएको हुनेछ । ● पालिकाले लक्षित समुदायको आवश्यकताका क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी वार्षिक ,आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेटको तर्जुमा गरेको हुनेछ ।
२.	संरचनागत तह तथा निर्णायक प्रक्रियामा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता तथा परिणाममा समान पहुँच र नियन्त्रणको सुनिश्चितता गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> ● पालिका तहको संरचनागत तह तथा निर्णायक तहमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ ।
३.	सबै प्रकारका साभ्ना अवसर, स्रोत साधन, सेवा, सूचना तथा सुविधाहरु र परिणाममा समेत सबै वर्ग र समुदायको समान पहुँच र नियन्त्रणको सुनिश्चितता गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> ● लक्षित समुदायका लागि पालिकाबाट प्रवाह हुने अवसर, स्रोत साधन, सेवा, सूचना तथा सुविधाहरु र परिणामका बारेमा सहज माध्यमबाट जानकारी तथा सूचना प्रवाह गरिएको हुनेछ ।
४.	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> ● पालिका तहका जनप्रतिनिधीहरु तथा सेवा प्रदायकहरु लैससास को महत्व तथा यसको संवेदनशिलताका बारेमा जानकार भएका हुनेछन् । ● पालिका तहका लक्षित समुदाय आफ्ना हक अधिकार प्रति सचेत तथा जानकार भएका हुनेछन् । ● पालिका तहका लक्षित समुदाय आफ्नो हक अधिकार उल्लंघन भएको अवस्थामा आफ्नो हक अधिकार पुन स्थापित गर्न गुनासो वा उजुरी गर्न सक्ने भएका हुनेछन् ।

अनुसूचि-२

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) :

शब्दावली तथा परिभाषा

१. लैससास : लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ।
२. लक्षित समुदाय : यस लैससास नीतिको प्रयोजनको लागि निम्न उल्लेखित वर्ग तथा समूहलाई लक्षित समुदायको रूपमा मानिएको छ: महिला , लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक , अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, दलित, जनजाती तथा पछाडी पारेका वा बहिष्करणमा परेका समुदाय ।

आज्ञाले,
धर्मराज विनाडी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत